

Інституція освіти

Вікторія Бондар,

кандидатка соціологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціології,

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

viktoria.bondar@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0006-2561-609X>

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ З ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

За роки війни Україна зазнає постійних втрат в усіх сферах життя. Новий етап війни, який розпочався 24 лютого 2022 року повномасштабним вторгненням росії, призвів до масштабних втрат і руйнувань, а його наслідки відчуватимуться протягом багатьох поколінь.

Згідно з останньою оцінкою збитків і потреб, яку було представлено в спільному звіті Світового банку, уряду України, Європейської комісії та Організації Об'єднаних Націй, станом на 31 грудня 2024 року, тільки пряма шкода від військових дій в Україні сягнула майже 176 мільярдів доларів США. Загальна ж вартість відбудови та відновлення країни впродовж наступного десятиліття становитиме 524 мільярди доларів США (World Bank, 2025).

Із початку повномасштабного вторгнення загальну суму непрямих втрат, які були та будуть завдані Україні (хоча вони і мають умовний характер), оцінюють у 1,164 трильйона доларів США (виручка) або понад 385 мільярдів доларів США (додана вартість) (KSE, 2024).

Однією з найбільш постраждалих сфер унаслідок війни за кількістю зруйнованих, пошкоджених і втрачених об'єктів інфраструктури є сфера освіти. Загалом через бойові дії було

пошкоджено 3798 закладів освіти, 365 з яких зруйновано повністю (МОН, 2025). Основні втрати стосуються закладів середньої (зруйновано 202 заклади), дошкільної (зруйновано 126 закладів) та професійно-технічної освіти (зруйновано 12 закладів) через їхню поширеність і привабливість для використання у ході бойових дій живою силою агресора (Інститут освітньої аналітики, 2024). Хоча пошкоджені навчальні заклади, як правило, продовжують працювати в режимі онлайн, руйнування дошкільних закладів часто призводить до припинення надання послуг для дітей раннього віку, посилюючи тиск на вихователів та обмежуючи їхню участь на ринку праці.

Попри те, що активні бойові дії здійснювалися в 11 областях, заклади освіти було пошкоджено у 21 регіоні України, а на тимчасово окупованій території перебуває майже тисяча шкіл. Найбільших збитків від руйнувань і пошкоджень закладів освіти зазнали Донецька, Харківська, Херсонська та Луганська області – від 35 % до 69 % усіх навчальних закладів (World Bank, 2025). До того ж, ці оцінки не враховують знищення навчального обладнання (тобто шкільних меблів, підручників, комп'ютерів тощо), що свідчить про те, що реальна вартість пошкоджень, імовірно, є значно вищою.

За оцінкою Світового банку, з лютого 2022 року 10,4 % освітньої інфраструктури України було пошкоджено або зруйновано внаслідок війни, що становить 13,4 мільярда доларів США (World Bank, 2025). Вторгнення вже спричинило економічні, навчальні та дослідницькі втрати в секторі освіти на 9,6 мільярда доларів США. Непрямі фінансові втрати освітньої галузі становлять понад 14 мільярда доларів США (KSE, 2024).

За даними Інституту освітньої аналітики, четверта частина дітей шкільного віку позбавлена можливості здобувати повноцінну освіту (Павленко & Дроздова, 2024). Але навіть ті, хто ходить до школи, часто не мають можливості навчатися під час повітряних тривог. Досить часто шкільні укриття

розраховані лише на те, щоби вмістити дітей, а не організувати повноцінне навчання для всіх класів.

Поєднання дистанційного навчання, стресу та травм призводить до значних втрат в українській освітній сфері. Накопичення втрат у навчанні буде постійно зростати протягом трудового життя сьогоднішніх учнів і студентів, що негативно впливатиме на їхній потенційний дохід і призводитиме до додаткових мільярдних втрат у майбутньому для країни. Також наслідки війни непропорційно впливають на дівчат, учнів із найбідніших сімей і тих, хто проживає в сільській місцевості (World Bank, 2025). Хоча ще до лютого 2022 року існували значні диспропорції, війна посилила нерівність між учнями.

Ще одна проблема, яка постала перед дошкільними закладами та закладами загальної середньої освіти, — це низька відвідуваність дітьми-ВПО місцевих навчальних установ. Це є суттєвою проблемою як для місцевих органів влади, так і для самих дітей, адже вони позбавлені повноцінного спілкування з ровесниками і не інтегруються в середовище, де вони і їхні сім'ї перебувають.

Із 289 закладів вищої освіти, які на початок 2024/2025 н. р. зазначала Державна служба якості освіти, пошкоджень зазнали 116 навчальних установ в 17 областях і м. Києві, а 4 заклади повністю зруйновано (МОН, 2025). Незважаючи на пошкодження, більшість постраждалих навчальних закладів не тільки продовжує роботу в онлайн-режимі, а й переходить частково до аудиторних занять. Деякі ЗВО набули статусу університетів-«переселенців» (релоковані ЗВО), як-от Маріупольський державний університет, а деякі ремонтують будівлі та поновлюють навчання.

Виклики війни в освітній сфері стосуються не тільки тих, хто отримує освітні послуги, а й тих, хто їх надає. За інформацією МОН, від 24 лютого 2022 року загинули 89 українських викладачів. За кордоном перебувають більше ніж п'ять тисяч педагогів, з яких понад чотири тисячі працюють дис-

танційно. І хоча вже повернулися в країну майже вісім тисяч вчителів, ситуація в галузі є досить складною.

Умови воєнного часу створюють додаткове навантаження на викладачів. Вони змушені приділяти більше часу організації навчального процесу під час повітряних тривог і вимкнень електропостачання. Окрім того, їм доводиться виконувати обов'язки колег, які виїхали з країни, й надавати підтримку здобувачам освіти, які перебувають за кордоном або на тимчасово окупованих територіях (навіть у тимчасовій окупації продовжують дистанційно навчатися в українських школах 44 тисячі учнів).

Від початку повномасштабного вторгнення учительський склад скоротився на 12 % (Громадська спілка «Освіторія», 2024). Найбільшу частку педагогів втратили Луганська, Херсонська, Донецька та Запорізька області. Збільшується частка вчителів старших вікових категорій, тимчасом як тільки 10 % становлять учителі до 30 років. 86 % педагогічного складу — жінки. Якщо ситуація в системі освіти залишатиметься такою самою, то до 2030 року 40 % учителів планують піти з професії, а брак вчителів сягне 366 тисяч.

Прогноз Світового банку щодо потреб, пов'язаних із реконструкцією інфраструктури та відновленням якісної очної освіти на період 2025–2035 років, за умови, що ситуація не погіршуватиметься надалі, оцінюють у 32,9 мільярда доларів США (World Bank, 2025). Суттєва частина потреб припадає на будівництво бомбосховищ і укриттів, а також на тимчасові заходи для забезпечення доступу до очної освіти (наприклад, шкільний транспорт і цифрові навчальні центри).

У бюджеті України на 2025 рік суттєво зросло фінансування сфери освіти та науки — 194,3 мільярда гривень, що на 10 % більше порівняно з 2024 роком і на 35 % — порівняно з 2023 роком. Понад 103 мільярди гривень буде спрямовано на оплату праці педагогів (на рівні 2024 року), а додаткові 12 мільярдів — на доплати педагогічним працівникам (1000 гривень з 1 січня 2025 року і 2000 гривень з 1 вересня 2025 року).

У 2024 році МОН і Світовий банк підписали угоду за програмою «LEARN» – «Підвищення доступності та стійкості освіти в умовах кризи в Україні», що передбачає виділення 415 мільйонів доларів США для підтримки результатів у сфері освіти, з них 30 мільйонів становить грант на розвиток Нової української школи та комплексну підтримку реформи. Також у партнерстві зі Світовим банком реалізується проєкт «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів», спрямований на підвищення ефективності, якості та прозорості вищої освіти, поліпшення управління, фінансування та організації освітнього середовища (МОН, 2024). Незмінною залишається важливість забезпечення доступу до очної освіти для зменшення втрат у навчанні та підвищенні якості викладання.

Список використаних джерел

- Громадська спілка «Освіторія». (2024). *Вчителі України: кадровий потенціал. Тенденції та моделювання потреб до 2030 року*. https://drive.google.com/file/d/18ynNU0ZuNDhhPvOQ5wr_spwypustoQeg/view.
- Інститут освітньої аналітики. (2024). *Основні освітні статистичні дані (2023–2024 н. р.)*. <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/osnovni-czyfry-osvity/>.
- МОН. (2024, 5 грудня). *МОН і Світовий банк визначають плани співпраці в наступному році для підтримки сфери освіти*. <https://mon.gov.ua/news/mon-i-svitovyi-bank-vyznachaiut-planu-spivpratsi-v-nastupnomu-rotsi-dlia-pidtrymky-sfery-osvity>.
- МОН. (2025). *Освіта під загрозою*. <https://saveschools.in.ua/>.
- Павленко, В., & Дроздова, Є. (2024, 16 травня). *Через війну понад 25 % українських дітей позбавлені повноцінної шкільної освіти*. <https://texty.org.ua/projects/112433/cherез-vijnu-ponad-25-ukrayinskyh-ditey-pozbavleni-povnocinnoyi-shkilnoyi-osvity/>.

- KSE. (2024, 30 вересня). *Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 липня 2024 року*. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/nepryami-finansovi-vtrati-ekonomiki-ukrayini-perevishhuyut-1-164-trln-vtrachenogo-vitorgu-otsinka-kse-standom-na-lipen-2024-roku/>.
- World Bank. (2025). *Ukraine – Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024 (English)*. Washington, D.C. : World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099022025114040022>.